

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ З АКТУАЛЬНОЇ ТЕМИ

Проведене дослідження поняття та механізму реалізації кіберстрахування дає підстави констатувати, що нині в Україні сформувалися необхідні передумови для виокремлення відповідного виду страхування в окремий вид господарської діяльності в межах видового поняття страхування. На підставі цього можна сформулювати такі основні науково-теоретичні висновки та практичні рекомендації: як засіб забезпечення господарського правопорядку кіберстрахування є особливим механізмом захисту інтересів власників інформаційно-телекомунікаційних систем, реєстрів чи технологій, володільців інформації від кіберризиків, відновлення їхнього майнового стану та репутації у зв'язку з їхніми проявами. За своєю сутністю кіберризиків в господарській діяльності проявляються через конкретні процеси, дії та явища, які спрямовані на несанкціонований доступ до інформації або інформаційних ресурсів, блокування доступу чи їх знищення, зміну вихідного програмного коду через хакерські атаки, використання шкідливого програмного забезпечення, патентного тролінгу тощо, що спричиняють негативні наслідки для суб'єктів господарювання чи органів, наділених господарською компетенцією. Кіберстрахування як вид страхової діяльності характеризується спеціальним суб'єктним складом (страховиками та страхувальниками), об'єктом (інтересами власників інформаційно-телекомунікаційних систем, реєстрів і баз даних, а також володільців інформації) та предметом (власне самими інформаційно-телекомунікаційними системами, реєстрами, базами даних, інформацією, на яку спрямовані кіберризиків), що вказує на необхідність визнання на законодавчому рівні за цим видом страхування значення окремого виду діяльності на ринку страхових послуг. Враховуючи немайнову сутність предмета кіберстрахування та зважаючи на зміст інтересів страхувальників за цим видом страхування, страхове відшкодування повинно охоплювати не лише реальні втрати від кіберризиків, а й неодержані доходи, за умови, якщо, за загальним правилом, страхувальник мав право на їх одержання. При цьому важливо, щоб при формуванні страхових програм (продуктів) із кіберстрахування страхове відшкодування покривало поряд із майновими також немайнові втрати. Зважаючи на особливості кіберстрахування, актуальним вбачається внесення окремих змін та доповнень до Закону України "Про страхування", зокрема, в частині визначення нормативних вимог до страховиків і страхувальників, об'єкта та предмета кіберстрахування, умов страхового відшкодування, процедур проведення експертизи кіберризиків за дорученням страховиків, тощо. Оскільки значна група

інформаційно-телекомунікаційних систем і публічних реєстрів безпосередньо використовуються для потреб національної економіки, важливою умовою забезпечення їхньої кібербезпеки є покладення на учасників відносин у сфері господарювання, які виконують від імені держави функції власника щодо цих інформаційних об'єктів, обов'язків щодо страхування ризиків, пов'язаних із їхнім створенням та експлуатацією. З метою мінімізації наслідків кіберризиків на етапі проектування та введення у промислову експлуатацію інформаційно-телекомунікаційних систем, реєстрів і баз даних актуальним вбачається поширення в межах національної інформаційної сфери практики встановлення обов'язків для розробників інформаційних об'єктів, а після прийняття в експлуатацію – для замовників таких об'єктів страхування від майбутніх кіберризиків (Ніно Пацурія, Олег Заярний “Кіберстрахування як засіб забезпечення господарського правопорядку в інформаційній сфері: поняття, механізм та умови реалізації”).

Страховання – це вид господарських правовідносин, що виникають між страховиком і страхувальником у процесі здійснення страхової діяльності, пов'язаної з наданням страхових послуг. Пропонуємо уніфікувати визначення страхування, що міститься у різних нормативно-правових актах і закріпити термін “страхування” за видом господарських відносин. З метою уникнення змішування термінології доцільно вживати похідні терміни: “страхова діяльність” – для позначення виду професійної фінансової діяльності у сфері страхування, “страхова послуга” – для виду фінансових послуг. Страхова діяльність – це професійна фінансова діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (страховиками/перестраховиками, товариствами взаємного страхування), з метою задоволення потреб споживачів (страхувальників) у захисті своїх майнових інтересів за рахунок спеціально створеного грошового фонду у разі настання страхових випадків (Анастасія Попова “Професійна фінансова діяльність у сфері страхування”).

Проведене дослідження дає підстави для висновку, що страхові послуги можна віднести як до основних, тобто послуг із надання страхового захисту, так і додаткових, що не передбачають надання страхового захисту страхування як виду господарської діяльності (наприклад, консультаційні). Отже, для створення найбільш ефективної та повномасштабної реалізації потреб страхувальників як учасників відносин страхування шляхом одержання ними цілісного страхового продукту, а не окремих послуг, пропонується ч. 1 ст. 352 Господарського кодексу України викласти у такій редакції: “Страховання – це діяльність спеціально уповноваже-

них державних організацій та суб'єктів господарювання (страховиків), спрямована на надання послуг юридичним особам або громадянам (страхувальникам) щодо захисту їх майнових інтересів у разі настання визначених законом чи договором страхування подій (страхових випадків), за рахунок грошових фондів, які формуються шляхом сплати страхувальниками страхових платежів, а також надання інших додаткових послуг (ремонт ушкодженого майна, юридичне сприяння, заміна пошкодженого майна, консультування тощо)". Безумовно, проведене дослідження не вичерпує всіх проблемних питань, що стосуються правового регулювання надання страхових послуг, а висновки і пропозиції можуть стати підґрунтям для подальшої наукової дискусії та залишатися предметом подальших наукових досліджень (Юрій Моїсєєв, Юлія Уралова "Страхова послуга у доктрині господарського права").

Розвиток визначення перестраховання в законодавстві незалежної України йде еволюційним шляхом, впродовж якого відповідна термінологія уточнювалася згідно з національною та міжнародною практикою укладення таких договорів. Аналогічно до правових джерел, розвиток перестрахової термінології відображався і в проєктах нової редакції галузевого страхового закону, що має прийти на зміну Закону № 85/96-ВР. Останнім на поточний час і перспективним проєктом нового закону є Законопроєкт № 5315, у якому перестрахова термінологія виведена на принципово новий якісний рівень (підкласифікація перестрахових правочинів, визначення супровідних понять). У разі подальшого схвалення Верховною Радою України Законопроєкту № 5315 у цілому в оприлюдненому вигляді ризик колізійності є мінімальним, зважаючи, зокрема, й на запропоноване в законопроєкті виключення з Цивільного кодексу України ст. 987 "Договір перестраховання" (Василь Нечипоренко "Визначення перестраховання в законодавстві України: до питання вдосконалення").

Обов'язковими учасниками договірних відносин зі страхування є його сторони – страховик і страхувальник, які беруть безпосередню участь у їх виникненні, зміні або припиненні та мають бути наділені достатнім обсягом цивільної дієздатності для здійснення ними своїх прав та обов'язків за договором страхування. Страховик як сторона договору страхування – це юридична особа, яка, будучи спеціально створеною для надання страхових послуг та отримавши для цього у встановленому порядку ліцензію, бере на себе зобов'язання відповідно до умов договору або вказівки норми закону за визначену винагороду здійснити страхувальнику або вигодонабувачу страхову виплату (страхове відшкодування) внаслідок настання певної події (страхового випадку). З моменту

державної реєстрації страхової організації та видачі їй ліцензії на право здійснення певних видів страхування у страховика виникає право- та дієздатність. Страхова організація наділена загальною правоздатністю юридичної особи зі спеціальним обсягом дієздатності як фінансової установи, оскільки саме отримання ліцензії надає можливість займатися страховою діяльністю, тобто своїми діями набувати права і нести обов'язки в процесі здійснення страхування. Зі свого боку страхувальник як сторона договору страхування – це юридична чи дієздатна фізична особа, яка добровільно або через вимогу закону укладає зі страховиком договір страхування з метою страхового захисту своїх правомірних інтересів або інтересів іншої особи, пов'язаних із життям, здоров'ям, працездатністю, пенсійним забезпеченням, володінням, користуванням і розпорядженням майном, відшкодуванням заподіяної шкоди фізичній особі, її майну або майну юридичної особи, на свою користь або користь третіх осіб. Як і будь-який цивільно-правовий договір, договір страхування має враховувати інтереси обох контрагентів – страховика і страхувальника. Адже у межах будь-якого договору страхування інтерес кожної сторони може бути задоволений лише завдяки задоволенню інтересу іншої сторони, а це, зі свого боку, породжує загальний інтерес сторін до укладення договору і його належного виконання (Надія Міловська “Сторони договору страхування та особливості їх правосуб'єктності”).

За результатами аналізу перспективного законодавства у сфері регулювання посередницької діяльності у страхуванні та перестрахованні можна виокремити його основні переваги: конкретизація та розширення переліку посередників у страхуванні та перестрахованні; обмеження можливості реалізації посередниками у страхуванні та перестрахованні страхових продуктів за класами, залежно від форми провадження діяльності; встановлення вимог до осіб, які здійснюють діяльність (виконують трудові обов'язки) із реалізації страхових та/або перестрахових продуктів, зокрема й щодо посередників у страхуванні та перестрахованні; врегулювання обов'язкового та добровільного страхування відповідальності посередників у страхуванні та перестрахованні; запровадження загального Реєстру страхових посередників, який має містити інформацію про всіх посередників у страхуванні та перестрахованні; закріплення права перестрахового брокера при супроводженні клієнта в процесі врегулювання страхового випадку здійснювати виплату клієнту страхового відшкодування за рахунок власних коштів страхового брокера, з подальшою компенсацією перестраховому брокеру цих виплат за рахунок коштів, отриманих від страховика як страхове відшкодування; встанов-

лення заборони отримувати страховим та/або перестраховим брокером винагороди за реалізацію одночасно за одним укладеним договором страхування або перестраховування від клієнта та страховика (перестраховика); встановлення заборони страховому та/або перестраховому брокеру бути власником частки у статутному капіталі страховиків, а також заборони мати у складі своїх учасників власників істотної участі страховика, самого страховика, пов'язаних осіб та керівників страховика; закріплення норми щодо організації та проведення навчання посередників у страхуванні та перестраховуванні, тривалістю не менше 15 годин на рік. Враховуючи викладене, вважаємо, що чинне законодавство України у сфері страхування та перестраховування потребує негайних змін та якісного оновлення, зокрема і правове регулювання діяльності страхових та перестрахових посередників (Анастасія Головачова “Суб’єкти посередницької діяльності у страхуванні та перестраховуванні: тенденції осучаснення правового статусу”)

Кожна країна створила, накопичила та примножила власні правові концепції, традиції правової культури, специфічні правові інститути. Їх можна знайти як у правотворчій і правозастосовній, так і у правозабезпечувальній сферах. Тобто кожна країна має притаманні лише їй характерні особливості національного законодавства про банкрутство (неспроможності), конкурсного законодавства тощо, що є безспірною цінністю та важливою складовою не тільки національної, а й світової правової культури. Таким чином, тенденції погодженого правового розвитку у сфері регламентації відносин банкрутства (неспроможності), конкурсних відносин у країнах європейського співтовариства, тенденції зближення національних законодавств та їх інтернаціоналізація існують поряд із тенденціями державного націоналізму. В українському правознавстві залишаються невирішеними питання, що впливають на особливості судового провадження у справах про банкрутство страховиків: розширення кола осіб, що можуть ініціювати таке провадження й учасників провадження з окресленням сукупності наданих ним прав та обов'язків; конкретизація заходів, що можуть бути вжиті до страховика у межах судової процедури санації; визначення особливостей продажу майна страховика та вимог щодо правового статусу його потенційних покупців; унормування специфіки правового режиму ліквідаційної маси; уточнення порядку черговості задоволення вимог кредиторів у межах судової процедури санації та у певних випадках ліквідаційної процедури, тощо. Вказані питання в контексті досліджуваної проблематики потребують подальших наукових розвідок з метою всебічного вивчення

категорії “судове провадження у справах про банкрутство страховиків” (ВАЛЕРІЯ РАДЗИВІЛЮК “Процедура банкрутства страховиків в Україні”).

Страховання *D&O* є комплексним видом страхування, що поєднує страхування договірної і деліктної відповідальності директорів, деліктної відповідальності компанії, та фінансових ризиків (витрат на захист). Страховання відповідальності директорів не є страхуванням професійної відповідальності, оскільки застрахованими є посадові особи за критерієм статусу (посади), а не професійної належності, а об’єктом страхування – ризик настання відповідальності компанії, а не професійної відповідальності особи. Застрахованими особами є посадові особи товариства, які перебувають з товариством у корпоративних відносинах, а отже, не підпадають під дію обмеженої відповідальності, визначених нормами трудового права. Страховим ризиком у страхуванні *D&O* є настання відповідальності директора і понесення ним або компанією матеріальних витрат внаслідок: а) подання претензії (позову) потерпілим або органом державної влади; б) притягнення директора до відповідальності за професійну недбалість за рішенням суду або іншого компетентного органу; в) відшкодування компанією збитків, нанесених третім особам внаслідок професійної недбалості директора; г) настання відповідальності компанії, пов’язаної з випуском цінних паперів. Пропонуємо доповнити ст. 63 Закону “Про акціонерні товариства” (ст. 86 проекту Закону від 25 листопада 2019 р. 2493 “Про акціонерні товариства”) нормою, яка передбачає обов’язок акціонерного товариства укласти договір страхування відповідальності особи, яка займає посаду одноосібного або колегіального виконавчого органу, членів Наглядової ради товариства, об’єктом страхування за яким є ризик цивільно-правової відповідальності посадової особи за заподіяння збитків третім особам, акціонерам, власникам емісійних цінних паперів товариств та/або самому товариству внаслідок їх необережних дій або бездіяльності (професійної недбалості) при виконанні фідучіарних обов’язків та ризик понесення витрат неврегулювання збитків та/або судових витрат. Істотні умови договору страхування затверджуються загальними зборами або наглядовою радою товариства відповідно до статуту товариства (Олександра Кологойда, Анастасія Прокопюк “Страховання цивільно-правової відповідальності директорів і посадових осіб, що здійснюють управління акціонерним товариством”).

Страховання воєнно-політичних ризиків на територіях пріоритетного розвитку (далі – ТПР) у Донецькій та Луганській областях є реальним інструментом для гарантування захисту прав інвесто-

рів, який дасть змогу зменшити негативні наслідки соціально-економічної та політичної ситуації в Донецькій і Луганській областях та сприятиме створенню умов здійснення інвестиційної діяльності. Проте чинне законодавство України не закріплює механізм страхування воєнно-політичних ризиків, що не дозволяє застосовувати на практиці інститут страхування воєнно-політичних ризиків. Отже, створення дієвого механізму страхування воєнно-політичних ризиків, з урахуванням специфіки ситуації, що склалася в Донецькій та Луганській областях, дасть змогу усунути існуючі прогалини в законодавстві та надасть можливості для покращення інвестиційного клімату України. Види воєнно-політичних ризиків є однією зі складових інституту страхування воєнно-політичних ризиків. Законодавець повинен передбачити страхування від наступних воєнно-політичних ризиків, у процесі здійснення інвестиційної діяльності на ТПР у Донецькій та Луганській областях за обставинами, що не залежать від інвестора та мають ознаки ймовірності та випадковості настання: утрата інвестицій та іншого майна інвестора; фізичне пошкодження інвестицій та іншого майна інвестора; зміна умов здійснення інвестиційної діяльності, зокрема й скасування пільгового режиму, що унеможливує виконання інвестором умов, які передбачено договором на реалізацію інвестиційного проекту на ТПР. Основною складовою інституту страхування воєнно-політичних ризиків є суб'єкти, які можуть здійснювати страхування воєнно-політичних ризиків на ТПР у Донецькій та Луганській областях. Враховуючи значущість цього питання, страхова компанія, яка буде здійснювати страхування воєнно-політичних ризиків, повинна мати: бездоганну репутацію, інакше інвестори не сприймуть це як гарантію захисту їхніх прав; фінансові можливості для здійснення такої фінансово затратної діяльності; відповідати вимогам, які встановлено законодавством України. Аналіз законодавства України дає змогу стверджувати, що страхування воєнно-політичних ризиків на ТПР Донецької та Луганської областей можуть здійснювати страховики-резиденти самостійно або з перестрахованням у страховика-нерезидента, а також філії страховиків-нерезидентів, які отримали ліцензію на здійснення страхової діяльності в Україні. Проте відсутність в Україні страхових компаній, які мають досвід у сфері страхування воєнно-політичних ризиків та бездоганну репутацію, свідчить про доцільність залучати ефективних страховиків воєнно-політичних ризиків, які мають міжнародне визнання та досвід у цьому питанні, а саме: Міжнародне агентство з гарантій інвестицій (MIGA), яке засно-

ване з ініціативи Світового банку; Міжнародну фінансову корпорацію розвитку США (DFC) – це агентство при уряді США, яке допомагає американським компаніям інвестувати в ринки, які розвиваються, що пов'язано з політичними ризиками (Олена Зельдіна, Віктор Гришко “Страхування ризиків як гарантія захисту прав інвесторів на територіях пріоритетного розвитку”).

*За редакцією
координаторок актуальної теми
“НАЦІОНАЛЬНА ДОКТРИНА КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА”*

*докторки юридичних наук, професорки,
завідувачки кафедри господарського права та господарського процесу
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ВІКТОРІЇ РЕЗНІКОВОЇ*

*докторки юридичних наук, професорки,
професорки кафедри господарського права та господарського процесу
Інституту права Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
НІНО ПАЦУРІЇ*